

Чжан МІНЬ,*orcid.org/0000-0002-9977-5353**аспірантка кафедри теорії та історії музики**Харківської державної академії культури**(Харків, Україна) 1185810164@qq.com*

ОПЕРА ШИ ГУАННАНЯ «СКОРБОТА ЗА ПОМЕРЛИМИ»: ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРОВОГО ВТІЛЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню жанрових рис опери «Скорбота за померлими» відомого китайського композитора Ши Гуаннаня. Відзначається, що в лібрето опери, яке створене Хань Вей і Ван Цюань за однойменною повістю Лу Сюня, зберігаються, як представлені в ньому загальні події, так і окремі ключові текстові фрагменти цього літературного періоджерела, що вдало спрямовується авторами твору на максимально точну передачу характеристик головних героїв.

Зазначається, що окреслена в опері проблематика, яка концентрується на розкритті внутрішнього конфлікту головних героїв в обставинах глибоких соціальних проблем, позначилася й на посиленому психологізмі оперного сюжету в музичному його втіленні, що дозволяє класифікувати твір Ши Гуаннаня як лірико-філософську оперу. Наголошується, що в цій опері спостерігається вплив естетики веризму, що додає їх атрибутів так званої веристської опери.

Підкреслюється, що однією з наявних рис опери є відмова від розгорнутих і масштабних музичних сцен і великих номерів та концентрація на більш лаконічних побудовах, а також на частому залученні прози замість поезії, використанні монологів головного героя тощо, що наближає оперу Ши Гуаннаня до жанрового різновиду камерної опери. На цю користь відіграють й інші риси твору, зокрема посилений психологізм сюжетної лінії, невелика кількість учасників, компактність сценічного простору, лаконічність використання художніх засобів, що наближає її також й до жанру театральньо-драматичної вистави малої сцени.

Відзначається, що в жанровій системі опери «Скорбота за померлими» простежується використання принципу чергування музичних і вербальних компонентів, тобто поєднання декламованих речитативів з розмовними діалогами, наближеними до побутової розмовної мови (байхуа), що безперечно апелює до традицій такого жанрового різновиду сценічної творчості, як китайська народна опера.

Акцентується увага й на інших жанрових і стильових рисах опери Ши Гуаннаня «Скорбота за померлими», серед яких – щирий мелодизм, широта і виразність тематичного викладу, прозорість гармонічної мови тощо. Підкреслюється, що не зважаючи на яскраво виражену ладову специфіку (пентатоніка), в музиці опери Ши Гуаннаня невідомо вбачається вплив видатних майстрів італійської опери межі XIX–XX століть, зокрема Д. Пучіні.

Узагальнюється (здійснений в цій статті) аналіз жанрових рис опери сформованим переліком зовнішньої атрибутики інших жанрів і жанрових різновидів, що органічно вплетені у жанрову систему цього великого сценічного твору, зокрема: літературна повість (Лу Сюнь «Скорбота за померлими»); веристська лірико-філософська опера; камерна опера перетину XIX–XX століть; китайська народна опера; китайська театральна драма малої сцени. Підкреслюється, що музична творчість відомого композитора Ши Гуаннаня складає доволі яскраву і важливу сторінку національної музичної культури Китаю другої половини XX століття.

Ключові слова: музичне мистецтво Китаю, сучасна китайська опера, композиторська творчість, Ши Гуаннань, опера «Скорбота за померлими», жанр, стиль.

Zhang MIN,*orcid.org/0000-0002-9977-5353**PhD student at the Department of Theory and History of Music**Kharkiv State Academy of Culture**(Kharkiv, Ukraine) 1185810164@qq.com*

SHI GUANNAN'S OPERA "MOURNING FOR THE DEAD": FEATURES OF GENRE EMBODIMENT

The article is devoted to the study of genre features of the opera «Mourning for the Dead» by the famous Chinese composer Shi Guangnan. It is noted that the libretto of the opera, which was created by Han Wei and Wang Quan based on the novel of the same name by Lu Xun, preserves both the general events presented in it and the key textual turns of this literary primary source, which is directed by the authors of the work to the most accurate transmission of the characteristics of the main characters.

It is noted that the problematic outlined in the opera, which focuses on revealing the internal conflict of the main characters in the circumstances of deep social problems, also affected the heightened psychologism of its plot in its

musical embodiment, which allows to classify Shi Guangnan's opera as a lyrical-philosophical one. In addition, the opera is influenced by the aesthetics of verism and features of the so-called verism opera.

It is emphasized that one of the existing features of the opera is the rejection of elaborate and large-scale musical scenes and large numbers and concentration on more laconic constructions, as well as on the frequent use of prose instead of poetry, the use of monologues of the main character, which brings Shi Guangnan's opera closer to such a genre type of opera as chamber opera. Other features of the work play to this advantage, in particular, the heightened psychologism of the storyline, the small number of participants, the compactness of the stage space, the laconic use of artistic means, which also brings this opera closer to the genre of a theatrical-dramatic performance. It is noted that the genre system of the opera «Mourning for the Dead» uses the principle of alternating musical and verbal components, i.e. the combination of recited recitatives with spoken dialogues close to ordinary spoken language (baihua), which undoubtedly appeals to the traditions of such a genre type of stage creativity as Chinese folk opera.

Attention is also focused on other genre and stylistic features of Shi Guangnan's opera «Mourning for the Dead», including sincere melodism, breadth and expressiveness of musical presentation, transparency of harmonic language, etc. It is emphasized that, despite the pronounced scale specifics (pentatonic), the influence of Italian opera masters of the turn of the 19th and 20th centuries, in particular D. Puccini, can be seen in the music of Shi Guangnan's opera.

The analysis of the genre features of Shi Guangnan's opera «Mourning for the Dead» (carried out in this article) is summarized by a list of external attributes of other genres and genre varieties of opera art, which are organically woven into the genre system of this great stage work, in particular: literary novel (Lu Xun «Mourning for the Dead»); verist lyrical and philosophical opera; chamber opera at the turn of the 19th and 20th centuries; Chinese folk opera; small stage Chinese theater drama. It is emphasized that the musical work of the famous composer Shi Guangnan constitutes a rather bright and important page of the national musical culture of China in the second half of the 20th century.

Key words: musical art of China, modern Chinese opera, composer's work, Shi Guangnan, opera «Mourning for the Dead», genre, style.

Актуальність дослідження. Оперне мистецтво в сучасній музичній культурі Китайської народної республіки справедливо посідає вагоме місце. Адже за часи свого тривалого розвитку та переживши в ньому декілька трансформаційних стадій, воно увібрало в себе і глибинні національно-пісенні традиції китайського народу, і сталі форми академічної європейської опери тощо. Важливим часом жанрового розквіту китайської опери є остання чверть ХХ століття, оскільки «... саме в цей час в музичному мистецтві Китайської Народної Республіки з'являються перші значні досягнення, що були згодом широко визнані на світовому рівні. В оперному жанрі ці зрушення відбулися як через реалізацію найкращих шедеврів світового оперного мистецтва у провідних театрах країни, так і в створенні китайськими композиторами власних масштабних оперних проєктів, що являли собою гармонійний симбіоз високої художньої вартості і яскравої національної самобутності, та заснованих на жанрових засадах класичного музичного мистецтва» (Чжан Мін, 2025: 138–139).

І саме такий симбіоз, тобто поєднання в одному творі яскравої національної самобутності та високої художньої цінності й актуалізує в сучасному музикознавстві здійснення наукових досліджень найкращих зразків оперного доробку сучасних китайських композиторів. В цьому аспекті цікавим поживним ґрунтом для таких досліджень постає музична творчість відомого китайського композитора Ши Гуаннаня, й особливо його опера «Скорбота за померлими», що написана в остан-

ній чверті ХХ століття та яка здобула всесвітнє визнання як яскравий зразок сьогоденної національної китайської опери.

Аналіз досліджень. Різноманітним аспектам вивчення китайської національної опери сучасне музикознавство приділяє чимало уваги. Так, серед відомих досліджень цієї царини музичного мистецтва, що були здійснені в останні роки, слід відзначити дисертації і статті китайських науковців, зокрема: Лі Мін «Оперне мистецтво Китаю та Європи в контексті взаємовідображень» (Лі Мін, 2019); Чжан Юй «Жанрові типи китайської національної опери в творчості Ін Цінь» (Чжан Юй, 2023); Чжан Цзунжуй «Національно-культурні традиції вокально-сценічного мистецтва Китаю ХХ – початку ХХІ ст. на прикладі Пекінської опери» (Чжан Цзунжуй, 2023); Дін Боюй «Жіночі персонажі в операх Китаю ХХ – початку ХХІ століть» (Дін Боюй, 2023); Є Сяньвей «Метелик» Сан Бо як національний китайський оперний міф» (Є Сяньвей, 2019) та ін.

Окремі наукові роботи, що присвячені постаті Ши Гуаннаня та його оперній творчості, були здійснені авторкою цієї статті. Серед цих робіт: «Постать Ши Гуаннаня в контексті музичної культури Китаю другої половини ХХ століття» (Чжан Мін, 2022), «Напрями музичної творчості композитора Ши Гуаннаня» (Чжан Мін, 2022), «Композитор Ши Гуаннань та його опера «Скорбота за померлими» в контексті музичного мистецтва Китаю останньої чверті ХХ століття» (Чжан Мін, 2025).

Разом з тим, на сьогодні бракує спеціалізованих ґрунтовних наукових досліджень, присвячених,

як висвітленню цілісної музичної творчості відомого китайського композитора Ши Гуаннаня, так і вивченню створених цим композитором доробків, зокрема однієї з найцікавіших сучасних китайських опер, що віддзеркалює собою яскравий взірєць високохудожнього й органічного поєднання музичних традицій національного китайського мелосу й академічних форм європейського оперного мистецтва, тобто опери «Скорбота за померлими».

Мета статті – дослідити і висвітлити основні жанрові риси й особливості опери «Скорбота за померлими» відомого китайського композитора Ши Гуаннаня.

Виклад основного матеріалу. Опера «Скорбота за померлими» створена Ши Гуаннанем у 1981 році та присвячена 100-річчю від дня народження видатного китайського літературознавця, письменника й публіциста Лу Сюня. Його однойменний літературний твір і був задіяний композитором в якості сюжетної основи для цієї опери. Музична діяльність Ши Гуаннаня попередніх двох десятиліть фокусувалася переважно на пісенній творчості та не торкалася великих розгорнутих жанрів. Таким чином, композитор, «... який тривалий час переважно працював у сфері народно-патріотичної і популярної пісні, створив монументальний сценічний твір, в якому яскраво переплелися і національні риси, і традиції сучасної класичної опери та який ознаменував собою новий виток розвитку оперного жанру в китайській музичній культурі останньої чверті XX століття» (Чжан Мін, 2025: 139).

В повісті «Скорбота за померлими» відомого китайського письменника Лу Сюня, літературний сюжет якої було покладено в оперу Ши Гуаннаня, розповідається про історію кохання двох молодих людей, один з яких – представник молодшої генерації китайської інтелігенції, змушений в складній соціальній ситуації робити не простий моральний вибір. Лібрето опери «Скорбота за померлими» створили Хань Вей і Ван Цюань. Вони підійшли до написання цього лібрето дуже дбайливо, намагаючись максимально наблизити його до тексту Лу Сюня. В лібрето зберігаються як загальні події, так і окремі ключові текстові фрагменти з літературного першоджерела, що спрямовані на максимально точну характеристику головних героїв та їх вчинків.

Окреслена в опері проблематика, що концентрується на розкритті внутрішнього конфлікту головних героїв, їх роздумів в обставинах глибоких соціальних проблем, позначилася й на посиленому психологізмі музичного втілення оперного сюжету. В цьому плані оперу Ши Гуаннаня можна

класифікувати як лірико-філософську. Саме такі сюжетні риси опери, як любовні стосунки двох молодих людей, історія їхнього кохання, наближають її до жанрового різновиду європейської ліричної опери, розквіт якої припадає на XIX століття.

З іншого боку, в опері Ши Гуаннаня яскраво відчувається вплив естетики так званої веристської опери. Як відомо, веристська опера являє собою окремий напрямок розвитку оперного мистецтва Італії XIX століття, що виник із літературного віршування та характеризується високою реалістичністю обраних для неї сюжетів. Основною рисою веристської опери є демонстрація людського життя таким яким воно є. Головними героями в ній зазвичай стають прості люди, а тому її сюжети здебільшого концентруються на висвітленні різних сфер життя цих звичайних людей, їх внутрішніх почуттів, якими часто стають кохання, пристрасть, ревності, й ін. (Веризм).

Ще однією рисою опери Ши Гуаннаня «Скорбота за померлими» є відмова від розгорнутих і масштабних музичних сцен, великих номерів (арій і хорів) та концентрація на більш коротких побудовах (невеликі арії й аріозо), на стислих сценах, що розгортаються більш динамічно, на частому використанні прози замість поезії. Ці риси наближають оперу Ши Гуаннаня до типу так званої камерної опери, становлення якої відбувається в другій половині XIX та у XX століттях. Як відомо, в європейській музичній культурі останніх двох століть ціла плеяда видатних оперних митців створила свої оперні доробки саме в такому жанровому варіанті. Серед них – Р. Леонкавалло, Дж. Пуччіні, П. Масканьї, Р. Штраус, Б. Барток, П. Хіндеміт, А. Шенберг, Ф. Пуленк й ін.

Риси камерної опери в «Скорботі за померлими» Ши Гуаннаня простежуються й в інших аспектах, зокрема – це сама ідея опери, що в тому числі базується й на висвітленні любовної лірики, теми закоханих, їх інтимних почуттів, а також – на посиленому психологізмі сюжетної лінії, залученні невеликої кількості учасників оперного дійства, компактності сценічного простору, лаконічності використаних художніх засобів. Всі ці риси, що чітко характеризують жанр камерної опери, також є яскраво властивими і для театральнo-драматичного жанру так званої малої сцени, який знайшов свого активного розвитку в китайському театральному мистецтві в останні десятиліття XX століття (Ши Гуаннань).

Також яскравою рисою, притаманною саме жанру камерної опери, в «Скорботі за померлими» Ши Гуаннаня виявляється використання монологів головного героя, що стають одночасно і його

розповіддю, і його спогадами. Адже, як відомо, саме монологічна проза (у тому числі, й із залученням листів, мемуарів, щоденників) часто використовувалася як сюжетна основа для багатьох камерних опер у XX столітті. Яскравим прикладом вдалого втілення монологічності в опері Ши Гуаннаня може слугувати потужно-психологічний, насичений глибокого трагізму монолог Цзи Цзюня «Нещасливе життя» з останньої дії опери.

Як цікаву і важливу рису в системі жанрового наповнення опери «Скорбота за померлими» слід відзначити використання композитором принципу чергування музичних і вербальних компонентів у ході побудови оперної драматургії. Тобто, поєднання типових для оперного жанру декламованих речитативів з розмовними діалогами, наближеними до побутової розмовної мови (в китайській національній культурі – форма байхуа). З одного боку, це є прямою даниною Лу Сюню, його літературній творчості, яка принципово спиралася на стилістику байхуа. З іншого – такий стилістичний прояв безперечно апелює до традицій такого жанрового різновиду сценічної творчості, як народна опера, яка в китайській музичній культурі займає особливе місце.

Серед інших стильових рис в музиці опери Ши Гуаннаня «Скорбота за померлими» слід виділити її ширий мелодизм, широту і виразність тематичного викладу, прозорість гармонічної мови тощо. Не зважаючи на яскраво виражену ладову специфіку музичного викладу, яка, зрозуміло, будується на основі пентатоники, в окресленому аспекті

в музиці Ши Гуаннаня невідомо вбачається вплив видатних майстрів італійської опери межі XIX–XX століть, зокрема Д. Пучіні.

Висновки. Отже, музична творчість відомого композитора Ши Гуаннаня складає доволі яскраву і важливу сторінку національної музичної культури Китаю другої половини XX століття. Творчість цього митця, яка насамперед відзначена появою на початку 1980-х років опери «Скорбота за померлими», ознаменувала собою справжнє народження нової китайської національної опери європейського зразка. Аналіз жанрових рис опери «Скорбота за померлими» Ши Гуаннаня, здійснений в цій статті, дозволив виявити особливості жанрової сфери цього великого сценічного твору. Ці особливості проявляються насамперед у наявності в його жанровій системі атрибутів цілої низки інших жанрів і жанрових різновидів оперного мистецтва, зокрема: літературна повість (Лу Сюнь «Скорбота за померлими»); веристська лірико-філософська опера; в) камерна опера перетину XIX–XX століть; китайська народна опера; китайська театральна драма малої сцени. порушена в даній статті проблематика вимагає подальшого і більш ретельного дослідження всієї специфіки жанрової системи цієї опери, зокрема таких в ній проявів і аспектів, як стильова взаємодія елементів національно-пісенного мелосу Китаю і академічної оперної драматургії, кореляція ладових і структурних компонентів, традиційних для китайської народно-музичної пісенності із жанровими формами європейської класичної опери тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веризм. *Словopedia*: універсальний словник-енциклопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53394/7620.html>
2. Дін Бояй. Жіночі персонажі в операх Китаю XX – початку XXI століть. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* 2023. Вип. 68. Том 1. С. 71–77.
3. Є Сяньвей «Метелик» Сан Бо як національний китайський оперний міф: автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: спец. 14.00.03. Суми, 2019. 20 с.
4. Лі Мін. Оперне мистецтво Китаю та Європи в контексті взаємовідображень : автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Харків, 2019. 24 с.
5. Чжан Мін. Композитор Ши Гуаннань та його опера «Скорбота за померлими» в контексті музичного мистецтва Китаю останньої чверті XX століття. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 86. Том 2. С. 137–140.
6. Чжан Мін. Постать Ши Гуаннаня в контексті музичної культури Китаю другої половини XX століття. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матер. міжнар. наук. конф.* Харків, 2022. С. 365–366.
7. Чжан Мін. Напрями музичної творчості композитора Ши Гуаннаня. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: матер. міжнар. наук. конф.* Харків, 2022. С. 362–363.
8. Чжан Юй. Жанрові типи китайської національної опери в творчості Ін Цінь: дис. ... док. філософії: спец. 025 «Музичне мистецтво». Харків, 2023. 219 с.
9. Чжан Цзунжуй. Національно-культурні традиції вокально-сценічного мистецтва Китаю XX – початку XXI ст. на прикладі Пекінської опери: дис. ... док. філософії: спец. 025 «Музичне мистецтво». Суми, 2023. 207 с.
10. Ши Гуаннань. Опера «Скорбота за померлими». Клавір. 237 с.

REFERENCES

1. *Verysm* [Verysm]. *Slovopedia: universalnyi slovnyk-entsyklopediia*. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53394/7620.html> [in Ukrainian].
2. Ding Boyuy. (2023). *Zhinochi personazhi v operakh Kytaiu XX – pochatku XXI stolit* [Women's characters in the operas of China XX – early XXI centuries]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka* Vyp. 68. Tom 1. Pp. 71–77. [in Ukrainian].
3. Ye Xianwei. (2019). «*Metelyk*» *San Bo* yak natsionalnyi kytaiskyi opernyi mif [«Butterfly» because as a national Chinese opera myth]: *avtoref. dys. ... kand. mystetstvozn.*: spets. 14.00.03. Sumy. 20 s. [in Ukrainian].
4. Lee Min. (2019). *Operne mystetstvo Kytaiu ta Yevropy v konteksti vzaïemovidobrazhen* [China and Europe's opera art in the context of relationships]: *avtoref. dys. ... kand. mystetstvozn.*: spets. 17.00.03 «Muzychne mystetstvo». Kharkiv. 24 s. [in Ukrainian].
5. Zhang Min. (2025). *Kompozytor Shy Huannan ta yoho opera «Skorbota za pomerlymy» v konteksti muzychnoho mystetstva Kytaiu ostannoï chverti KhKh stolittia* [Composer Shi Guangnan and his opera «Mourning for the Dead» in the context of Chinese musical art in the last quarter of the 20th century]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 86. Tom 2. Pp. 137–140. [in Ukrainian].
6. Zhang Min. (2022). *Postat Shy Huannania v konteksti muzychnoi kultury Kytaiu druhoï polovyny XX stolittia* [The figure of Shi Guangnan in the context of Chinese musical culture of the second half of the 20th century]. *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku: mater. mizhnar. nauk. konf.* Kharkiv. Pp. 365–366. [in Ukrainian].
7. Zhang Min. (2022). *Napriamy muzychnoi tvorchosti kompozytora Shy Huannania* [Directions of the musical creativity of the composer Shi Guangnan]. *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia: mater. mizhnar. nauk. konf.* Kharkiv. Pp. 362–363. [in Ukrainian].
8. Zhang Yu. (2023). *Zhanrovi typy kytaiskoi natsionalnoi opery v tvorchosti In Tsin* [Genre types of Chinese national opera in Yin Qin work]: *dys. ... dok. filosofii: spets. 025 «Muzychne mystetstvo»*. Kharkiv. 219 s. [in Ukrainian].
9. Zhang Junzhu. (2023). *Natsionalno-kulturni tradytsii vokalno-stsenichnoho mystetstva Kytaiu XX – pochatku XXI st. na prykladi Pekinskoi opery* [National and cultural traditions of vocal-stage The art of China XX – early XXI centuries. on the example of the Beijing Opera]: *dys. ... dok. filosofii: spets. 025 «Muzychne mystetstvo»*. Sumy. 207 s. [in Ukrainian].
10. Shy Huannan. *Opera «Skorbota za pomerlymy»* [Opera «Mourning for the dead»] Klavir. 237 s. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025